

ANTANAS ANDRIJAUSKAS

Vilniaus dailės akademija, Lietuva
Vilnius Academy of Arts, Lithuania

LIETUVIŲ KALIGRAFIJOS PATRIARCHO ALBERTO GURSKO KŪRYBOS SAVITUMAS

Creative Originality of Albertas Gurskas,
the Patriarch of Lithuanian Calligraphy

SUMMARY

Although a Professor of Vilnius Academy of Fine Arts Albertas Gurskas produced remarkable works in graphics, exlibris, poster, and coat-of-arms, nevertheless this article focuses on his calligraphy. Gurskas is not only prolific artist but also a talented educator and founder of the Lithuanian School of Calligraphy.

The article focuses on Gurskas's calligraphy works, considers their most remarkable features, discusses the stages of their style development. Special attention is paid to the peculiarities of his pedagogical practice influence on the Lithuanian art of calligraphy.

SANTRAUKA

Nors ilgametis Vilniaus dailės akademijos profesorius Albertas Gurskas per savo ilgą kūrybinį kelią reiškėsi grafikos, ekslibrisų, plakato, lietuviškų herbų kūrimo srityje ir atsiskleidė kaip talentingas pedagogas, sukūręs savitą lietuviškąją šrifto ir kaligrafijos mokyklą, tačiau šiame tekste daugiausia dėmesio skirsime jo kaligrafijai, nes čia labiausiai atsiskleidė šios subtilios asmenybės talentas ir turtingos dvasios pasaulis. Tekste glaustai aptariami pagrindiniai Gursko kūrybinės evoliucijos tarpsniai. Itin nuodugniai analizuojamas kaligrafijos vaidmuo jo kūrybinei evoliucijai, svarbiausi jo kaligrafijos stiliaus raidos bruožai ir dailininko laimėjimus reprezentuojantys kūriniai. Gvildenami ir jo pedagoginės praktikos ypatumai bei kūrybinės veiklos paliktas pėdsakas Lietuvos kaligrafijos ir šrifto meno istorijoje.

KALIGRAFIJOS MENO ATVERIAMOS ERDVĖS

Žvelgiant į pastarųjų keturių dešimtmečių lietuviškos kaligrafijos ir šrifto menų raidą, iš pasąmonės gelmių išnyra aistringi šių menų puoselėtojo ir lietu-

RAKTAŽODŽIAI: Albertas Gurskas, estetika, Lietuvos kaligrafija, šriftas, forma, linija, kompozicija.

KEY WORDS: Albertas Gurskas, aesthetics, Lithuanian calligraphy, font, form, line, composition.

viškosios kaligrafijos mokyklos kūrėjo bei patriarcho profesoriaus Alberto Gursko figūra. Jo ir gausių jo mokinių paliktas režis mūsų kultūroje padėjo daugeliui įvairių Lietuvos humanistikos ir meno sričių atstovų giliau pažvelgti į rašto kultūros plėtojimo svarbą ir ilgai mūsų meno paribiuose buvusio kaligrafijos meno teikiamas asmenybės saviraiškos galimybes. „*Juk su raštu ir prasideda mūsų kultūros istorija, – pabrėžia Gurskas, – nors raštas visą laiką nebuvo ant bangos. Iš pradžių buvo prieštaraujama – sakoma, kad dėl rašto žmonės praras atmintį. Paskui be jo pasidarė nebeįmanoma.*“ Iš tikrųjų rašto kultūros atsiradimas seniausiose didžiųjų upių civilizacijose Šumere, Egipte, Indostano pusiasalyje ir Kinijoje buvo vienas svarbiausių žmonijos civilizacijos istorijos lūžių, sąlygojusių vėlesnį šrifto ir kaligrafijos menų iškilimą. Turėjo daug vandens nutekėti didžiosiomis upėmis, kol Lietuvoje buvo suprasta šių menų svarba. Jų ištakų tikriausiai reikia ieškoti 1919 m. atkurtame Vilniaus Stepono Batoro universiteto Dailės fakultete, kur epizodiškai kaligrafiją dėstė J. Hopenas, išsamiau – B. Lenartas, o įkūrus Kauno meno mokyklą 1920 m., jau pradėta dėstyti šrifto pagrindus. Tačiau sistemingiau šrifto ir kaligrafijos pagrindai pradėti dėstyti VDI (vėliau – VDA) tik vėlyvojo sovietmečio pradžioje A. Gursko mokytojų A. Kučo ir J. Galkaus pastangomis.

Vakaruose susiformavęs požiūris į senovės graikams būdingą kaligrafijos (gr. *Kalli-graphia* – kalios (grožis) ir *grapho* (rašau)) kaip „gražaus ir taisyklingo rašymo meno“ sampratą yra svetimas Rytų Azijos tautų (kinų, japonų, korėjiečių) kultūros tradicijai, kurioje rankraštinio

rašto stilizavimas susijęs ne su rašmenų unifikavimu, bet priešingai – su jų *individualizavimu* ir *kūrybinės dvasios polėkių išlaisvinimu*. Tai nereiškia, kad Rytų Azijos kaligrafijos tradicijoje ignoruojamas normatyvinis edukacinis aspektas. Priešingai, jis yra svarbus, tačiau kitoks savo prigimtimi, dvasia, pagrindinėmis nuostatomis ir tikslais.

Kaligrafijos kaip tikro aukšto estetiško lygio meno, užimančio išskirtinę vietą menų hierarchijoje, ištakų iš tikrųjų pirmiausia reikia ieškoti didžias šio meno tradicijas turinčioje Kinijoje, Japonijoje ir arabų musulmoniška pasaulyje. Rytų Azijos šalyse kaligrafija tradiciškai traktuojama kaip toks „rašymo būdas“, kuriam reikia ypatingos teptuką valdančios asmenybės disciplinos, gebėjimo kontroliuoti spontaniškos kūrybinės energijos polėkius. Todėl kaligrafija suvokiama kaip itin jautriai autentišką kūrėjo energiją, jo dvasios būseną perteikianti sielos kardiograma. „Parodyk man savo kaligrafiją – ir aš pasakysiu, koks tavo dvasios grožis, stiliaus jausmas, kas tu esi“, – sakoma Kinijoje.

Anot Rytų Azijos estetikų traktatų autorių, kaligrafija išreiškia subtiliausius asmens kūrybinės dvasios polėkius, jo širdies ir slypinčios kūrybinės energijos virpesius, kurie skleidžiasi minkštiesiems ir lankstiesiems teptuko smaigalio plaukeliams liečiant balto popieriaus lapą ar šilko ritinėlių. Vienas pirmųjų mums žinomų Hanų epochos kinų kaligrafų, filosofų poetų ir kaligrafijos meno teoretikų Yang Xiong (53–18 m. pr. m. e.) pagrįstai teigia, kad „žodis yra dvasios balsas, o raštas – jo grafinė išraiška. Būtent pagal balso ir rašto pobūdį yra pa-

žįstamas kilnus (*junzi*) ir prastas arba niekingas (*xiaoren*) žmogus“¹.

Plėtojantis intelektualiajai kinų ir japonų kultūrai, kaligrafija neatsitiktinai traktuojama kaip *savotiškas universalus jautriausias visuomenės ir asmenybės „seismografas“* ir įgauna vyraujančias pozicijas kinų menų hierarchijoje. Vadinasi, Kinijoje ir dėl jos civilizacijos daromos įtakos susiformavusių dar dviejų ideografinės kultūros zonos Rytų Azijos civilizacijų – japonų ir korėjiečių – menų hierarchija pamatiniais estetiniais principais itin skiriasi nuo kitų pasaulio civilizacijų menų hierarchijos.

Nepaisant sudėtingų istorinių metamorfozių, dvasinę kūrejo energiją perteikianti kaligrafija ir su emocijumu susijusi jos vizualiai išraiškinga estetinė funkcija yra nukreipta į universalius struktūrinius meno principus. Tai sąlygoja Rytų Azijos estetikoje išplitusį požiūrį į kaligrafiją kaip į *giliausios pirm pradės pasaulio organizacijos struktūros analogą, geriausiai atspindintį asmenybės ir jos kuriamos kaligrafijos ryšį su visatoje vykstančiais energijos procesais*. Anot kinų estetikų traktatų autorių, kaligrafijos meno principus meistriškai įvaldęs žmogus, kurdamas ir transformuodamas ideografinius rašmenis, kartu harmonizuoja visą nuolatinės kaitos ir metamor-

fozių pasaulį. Iš čia kyla nekvestionuojamas kaligrafijos kaip pirmapradžio meno pranašumas tapybos, poezijos ir kitų antrinių menų atžvilgiu. Tai viena svariausių priežasčių, kodėl gamtos energiją skleidžiantis hieroglifų raštas ir su juo tiesiogiai susijusi kaligrafija kinų estetikos ir meno tradicijoje suvokiama *kaip pagrindinė tradicinės kinų ir japonų menų sistemos šerdis*.

Kita vertus, kaligrafijos kaip „svarbiausio meno“ tradicinių Rytų Azijos menų sistemoje supratimas iš suvokėjo reikalauja ypatingo estetinio imlumo, psichologinės nuostatos, intelekto ir dvasinių savybių sąveikos, kadangi jis privalo ne tik išvysti ir suprasti, kas slypi konkrečiame kaligrafiniame vaizdinyje, bet ir matyti, kas skleidžiasi už jo ribų. Juk Rytų Azijoje *parašytas žodis visuomet yra labiau vertinamas nei ištartasis. Iš čia ir požiūris į kaligrafiją kaip į pirmapradi meną, kupiną filosofinės gėmės ir autentišką prigimtimi, struktūriniais kompoziciniais principais bei vidine muzikalia architektonika*. Todėl kaligrafijos įgūdžių tobulinimas kinų kultūros tradicijoje yra „neatsiejamas nuo darbo su savimi: jis ugdo savikontrolę, padeda pažinti save tam, kad būtų galima atsiskleisti, tapti naudingam visuomenei konfucinės mąstysenos požiūriu“².

ŽVILGSNIS Į INTELEKTUALINĘ BIOGRAFIJĄ

Gurskas priklauso tai tvirtų etinių principų mūsų kultūros ir meno atstovų kartai, kuri ne tik saugojo tarpukario kultūros ir meno tradicijų tęstinumą, tačiau ir nuo vaikystės savo akimis regėjo artimųjų trėmimus į Sibiro platybes, susidū-

rė su nykiu skurdu sunkiais išgyventi pokario metais. Tai lėmė šios kartos žmonėms būdingą patriarchalinėje valstietiškoje šeimoje įskiepytą dvasios tvirtumą, sąžiningumą, santūrumą, darbštumą, nuoširdaus bendravimo paprastumą.

Nuožmaus pokario laikotarpiu patirtus Gursko išgyvenimus iškalbingai liudija šis prisiminimų epizodas: „*Ėjau iš mokyklos namo. Vaikai pasitiko mane ir pasakė, kad tėvelį veda. Bėgau kaip galėdamas greičiau, kad tik spėčiau tėvą pamatyti. Pamačiau jį apsuptą karių. Pasivijau, atsisveikinti man leido. Grįžo po daugelio metų. Bet tada maniau, kad paskutinį kartą jį matau. Po kelių dienų suėmė ir mano motiną. Dešimt metų man tada buvo. Pasodinau savo mažą sesutę į karutį su vienu ratu ir nuvežiau pas senelę...*“³

Perėjęs sudėtingą gyvenimo kelią, kai dėl ištremtų tėvų teko keisti gyvenamas vietas ir mokyklas, jis tik po kariuomenės ir studijų Kauno mokytojų seminarijoje 1962 m. įstojo į Dailės instituto Grafikos katedrą, kurioje jam specialybę dėstė A. Kučas, J. Kuzminskas, J. Galkus ir kiti garsūs mūsų dailės meistrai. Norėdamas išlaikyti savo šeimą, jis buvo priverstas studijų metais dirbti ir kitus darbus, tačiau sugebėjo pareigingumu ir atsakingu požiūriu į studijas išsiskirti iš studentų gretų. Būdingą pavyzdį, puikiai iliustruojantį Gursko studijų Grafikos katedroje pasiektą absolvento profesinį lygį, pateikia jo kolega M. P. Vilutis, kuris prisimena 1968 m. savo bičiulio baigiamojo darbo gynimo išvakarėse kabinant diplominius darbus netikėtai įvykusią nelaimę, grasinusią sužlugdyti gynimą. „Istiklintas paveikslas, – prisimena jis, – iškrito man iš rankų. Stiklas sudužo, darbas susipjaustė, susilamdė ir išsitemė, o tai buvo meistriškai parašytas tekstas. Išbalau. „Kas dabar bus“, – pagalvojau. Albertas tik nusijuokė. Paėmė popieriaus lapą su teptuku, be jokių pastangų atkūrė darbą. Lyg dainelę būtų

padainavęs. „Virtuozas“, – pamaniau, – savo rankų valdovas. Šitaip parašyti gali tik tas, kuris yra tam gimęs.“⁴

Nenuostabu, kad puikiai apsigynęs absolventas netrukus po studijų VDI baigimo 1969 m. buvo pakviestas dėstyti savo *alma mater* pedagogikos katedroje, kur dėstė įvairias su mokymo programa susijusias disciplinas, tarp kurių buvo ir šrifto bei kaligrafijos pagrindai. Dirbdamas pedagoginį darbą su savo auklėtiniais, jis vis aiškiau suprato išskirtinę pamatinių kompozicijos principų įvaldymo svarbą rengiant Lietuvos mokykloms dailės disciplinų mokytojus. Siekdamas autentiškos meninės raiškos, jis be jokių atsiprašymų iš savo mokinių ir sekėjų reikalavo ne tik dėmesio detalei, aiškiai apibrėžtų konkrečių uždavinių sprendimo, tačiau ir visiško atsidavimo kūrybai.

Ilgainiui vesdamas šrifto ir kaligrafijos užsiėmimus grafikos, architektūros ir dizaino katedrosoje, Gurskas vis geriau suvokė kaligrafinės raiškos subtilybes, atveriančias didžiules galimybes mokinių estetinio imlumo lavinimui. Tai buvo viena svarbiausių priežasčių, kodėl jis vis labiau savo pedagoginėje ir kūrybinėje veikloje (šios sritys tuomet jau glaudžiai pynėsi) nėrė į kaligrafijos meno paslaptis ir atkakliai dirbdamas greitai evoliucionavo meninės raiškos muzikalumo ir plastinės formos išbaigtumo kryptimi.

Galiu paliudyti atsakingą Gursko požiūrį į savo profesiją ir nuolatinį jo tobulumo siekį, kadangi nuo 1977 m. kovo mėn. kartu dirbome toje pačioje institucijoje, kurioje dažni susitikimai su šiluma dvelkiančiu Albertu visuomet teikė džiaugsmo. Didžiąją mūsų pedagoginio darbo dalį pradžioje praleidome senuo-

siuose rūmuose, o vėliau ir bičiulio prof. Vytauto Brėdikio pastatytuose naujuose. Taip jau atsitiko, kad visą laiką mūsų katedros buvo greta. Tai sudarė galimybes periodiškai matytis ir tiesiogiai bendrauti įvairiais kasdienio gyvenimo bei kūrybos klausimais. Dažniausiai matydavomės jo darbo kabinete, kur dažnai, įsikūrę ant plačių stalų, aptarinėdavome mokinių kaligrafijos darbus bei įvairius

kompozicijos uždavinius. Itin glaudus mūsų bendravimas tapo po 1985 m., kai Albertas po skandalingų istorijų su mano mylimu mokiniu Algiu Uždaviniu ir man iškeltų kaltinimų dėl ideologinių nukrypimų padėjo savo pilietine pozicija man išvengti pašalinimo iš dėstytojo pareigų (tačiau netrukus po šio poelgio būtent A. Gurskas buvo atleistas iš katedros vedėjo pareigų).

TOBULUMO SIEKIS IR SAVITO MENINIO STILIAUS IEŠKOJIMAS

Nuo studijų laikų Gurskas buvo ir dabar tebėra žinių siekianti asmenybė, kuri nesitenkino nei turimomis žiniomis, nei pasiektais rezultatais ir nuolatos siekė tobulėti. Žingeidumas ir tobulumo siekis yra vieni ryškiausių šios kūrybinės asmenybės bruožų. Gavęs studijų metu šrifto disciplinos pradmenis, toliau kaligrafijos srityje dailininkas jau yrėsi į priekį savo jėgomis. „Pats prie kaligrafijos, – prisimena jis, – perėjau nuo šrifto. Mokyti pradėjau taip, kaip mokė mane. Buvo toks labai reiklus dėstytojas, reikalavęs preciziškumo, bet ne supratimo. Jau tada man kirbėjo, kad ne tuo keliu reikia eiti. Jaučiau, kad yra kitas, gilesnis dalykas, svarbus kiekvieno žmogaus atsiskleidimui.“⁵

Gurskas stengėsi semtis žinių visur, kur tik buvo įmanoma. Dėstytojo karjeros pradžioje svarbiausias žinių šaltinis buvo knyginės kultūros pasaulis, todėl įdėmiai sekė šrifto, kaligrafijos problemoms skirtas mūsų knygynuose pasirodančias knygas, kurios dažniausiai buvo iš tuometinių vadinamųjų socialistinių šalių. Svarbiausiu postūmiu profesiniam tobulėjimui ir dėstyimo metodikos siste-

mos tapsmui tapo stažuotė Talino dailės institute ir pažintis su jo Grafikos katedros profesoriumi Paulu Luchteinu. Ši plataus humanitarinio išsilavinimo ir subtilaus estetinio skonio asmenybė dar prieškariniu studijavo Leipcigo knygos meno ir grafikos institute. Jis buvo gerai susipažinęs su vokiečių knygos meno ir šrifto tradicijomis. Stažuotės Taline metu Gurskas užmezgė profesinius ryšius ne tik su estų kolegomis, bet ir su Luchteino studijų draugu – garsiu vokiečių specialistu Albertu Kapru, kuris padėjo jam komplektuoti taip trūkstamą pedagoginiam ir metodiniam darbui specializuotą literatūrą. Pasinėrimas į ją ir kasdienis pedagoginis darbas su studentais padėjo sisteminti ir konceptualizuoti menininko pažiūras. Tad ilgainiui išryškėjo savitos Gursko pedagoginio ir kūrybinio darbo metodikos kontūrai. Dailininkas taip pat rėmėsi ir vengrų kilmės amerikiečių dizainerio ir puikaus kompozicijos, formos, linijų, ritmo subtilybių žinovo György Képešo knygomis, kurios tuomet Lietuvą dažniausiai pasiekdavo paštu iš užsienio arba per „Draugystės“ knygynų tinklą.

Gvildendamas kaligrafijos kūrybos problemas, Gurskas jau daugiau nei prieš tris dešimtmečius nuolatos akcentavo kompozicijos jausmo, lakios vaizduotės ir spontaniškos intuicijos svarbą. Iš čia kyla jo patarimas kaligrafijų kūrėjams „stebėti visumą, o ne gilintis į detales. Visada veikti drąsiai, bet su protu. Svarbu ne tai, kas ir kaip parašyta ar pasakyta, bet tai, kas neparrašyta ar nepasakyta“⁶. Neatsitiktinai savo kūryboje Gurskas vis daugiau dėmesio skyrė kompozicijai, kurios sudėtingiausių principų įvaldymas jam pirmiausia siejosi su *formas, ritmo, linijos santykių su erdve kūrybingais sprendimais*. Todėl ir jo vadovaujantis šiais principais sukurtuose kūrinuose atsiskleidžia pamatinių kompozicijos principų universalumas, tai, kad jie analogiškai skleidžiasi visose meninės kūrybos srityse. Iš tikrųjų abstrakčiausiose Gursko kaligrafijose akivaizdžiai vyrauja ne tekstinis, o būtent vaizduojamosios dailės kūriniam būdingas vizualusis pradai, todėl jo prie abstraktaus meno principų artėjančios kompozicijos kuriamos pasitelkiant įvairias meninės raiškos priemones (taškas, linija, štrichas, dėmė, amebinė ar geometrinė forma, plokštuma, tūris, spalva, tonas, pustonis, šviesa, šešėlis ir kiti meno kūrinio vidinę architektoniką formuojantys komponentai), nustatant vaizdo dalių proporcijas bei ritminių struktūrų santykius ir pan.

Kita vertus, glaudžiai siedamasis su abstrakčiais formalių struktūrų santykiais su linijomis, ritmais, formomis ir erdviniu tikrovės suvokimu, Gursko *kaligrafinis mąstymas išsiskiria subtiliu harmonijos jausmu, kuris persmelkia geriausius dailininko kūrinius*. Tačiau įdėmiau žvelgiant į išraiškingas Gursko kaligrafijas aiškėja,

kad jausmai, vidiniai išgyvenimai nėra pagrindinis tikslas, kurį jis siekia išreikšti savitu meninės formos išbaigtumu ir harmonija išsiskiriančiuose kūrinuose. Jausmas čia *yra tik pirminis kūrybinis impulsas, kuris išreiškiamas ekspresyvių ar kruopščiai subalansuotų kompozicijų, muzikalių arba kitokių formalių struktūrų ir linijų kalba*. Kalbėdamas apie meninės formos svarbą, jis prisimena savo mėgstamiausią citatą: „M. K. Čiurlionis yra pasakęs, kad būtinai reikia gerai pažinti tas formas, kurios jau yra, nes tik tuomet galėsi jomis švaistytis ir išradinėti naujas.“⁷

Ir galiausiai, siekiant aiškiau apibrėžti Gursko kaligrafinio stiliaus savitumą, pirmiausia į akis krinta didžiulis nueitas kelias nuo ankstyvosios šriftinės kūrybos nulemtų pavyzdžių, kuriuose jaučiamas klasikinės simetriškos estetikos poveikis, prie išplėtotų jo kaligrafijų, kuriose svarbiausi tampa jau iš esmės kitokie neklasikinės spontaniškos ir muzikaliaios estetikos principai. Šis kelias į kaligrafinio meistriškumo aukštumas buvo ilgas ir sudėtingas, kadangi vedė per plastinių formų santykių su ritmu ir muzikalia linija meninės raiškos galimybių pažinimą ir įvaldymą. Nuo šiol jo kūryboje vis svarbesnė darėsi netikėčiausių virtuozišku struktūrų kalba. Prisiminkime garsiuosius André Malraux žodžius, kad „menas visuomet yra formų kalba“. Iš tikrųjų kuo tobulesnis ir išbaigtesnis yra Gursko kaligrafijose kuriamas meninis vaizdinys, tuo subtilesnė yra jo plastinė forma ir stipresnė emocinio poveikio suvokėjui galia. Tai dažniausiai pabrėžtinai glausta, abstrakti, kupina neišsakymo poetikos lanksčių linijų forma, kuri išsiskiria atlikimo preciziškumu ir vidiniu muzikalumu.

Nuo šiol Gurskas savo kūryboje vis daugiau dėmesio skyrė ritminių muzikalių linijinių struktūrų žaismui išryškinti. Muzikaliuose ritminių struktūrų santykiuose ir žaisme jis regi visų menų, ir ypač kaligrafijos, meno pamatą ir nuolatos žavisi tuo, kad Rytų Azijos šalyse vaikai nuo pat mažens pratinami pajusti ritmą panaudojant tas galimybes, kurias teikia apvalūs minkšti akvareliniai teptukai, kuriais galima groti tarsi smuiku. „Svarbiausia kaligrafijoje, – teigia Gurskas, – yra ritmas bei erdvinės pauzės tarp žodžių ir eilučių. Storiai, šviesumas, tamsumas, kontrastas, sudėtingiausi kompoziciniai santykiai... Viso to įvaldymas reikalauja ilgo ir sudėtingo, dažnai nematomo kasdienio darbo. Japonas kartais sukuria kaligrafiją per kelias akimirkas, bet kad tam pasiroštų, reikia 10, 20, 30, o kartais ir daugiau praktikavimo metų, taip pat reikia žinoti ir savo kultūros istoriją, technikos subtilybes ir jausti daugybę kitų sunkiai žodžiais nusakomų dalykų.“⁸

Ritmas iš tikrųjų yra *tarsi universalus gyvenimo tėkmės pulsas*, per menininko kūrybinės energijos sklaidą kaligrafijos kūriniuose virstantis autonomišku, atitrūkusiu nuo kūrėjo sąmonės meninių formų gyvenimu. Geriausiose Gursko kaligrafijose, pavyzdžiui, „Kaligrafinė kompozicija. 2014“, ritminės struktūros pasitelkiamos siekiant suteikti meno kūriniui gyvybingumo, dinamiškumo, sugestyvumo, norint išgauti meninėje kompozicijoje darną ar ypatingą nuotaiką. Skirtingo intensyvumo ir energetinės galios monotoniški ritmai gali sukelti suvokėjui skirtingas nuotaikas – nuo rimties iki agresyvios ir destruktvyvios, sunkiai valdomos ekstazės. Gausybė

mus supančių gamtos ritmų susiliečia, sluoksniuojasi, dengiasi, persismelkia sukurdami įvairius ritmingos pulsacijos efektus. Dėl šios priežasties muzikalus, nuolatos pasikartojantis ritmas kaligrafijos kūriniuose vis dažniau įsivyrąja ir tampa vaizdinės sistemos pagrindu.

Kita vertus, ne mažiau svarbus vaidmuo Gursko abstrakčiausių, o kartu ir geriausių kaligrafijų, pavyzdžiui, 2014 m. kurtose kompozicijose, tenka kruopščiai apgalvotai ir išsiskiriančiai išbaigtumu linijos magijai. Jos vaidmuo ir funkcijos, pavyzdžiui, Gursko kaligrafijoje „Kaligrafinė kompozicija. 2014“ yra įvairialypės. Linijos brėžimas tuščioje paveikslo erdvėje simbolizuoja menininko valios įsiveržimą į būties chaosą ir mėginimą jį suvaldyti. Linija, forma ir erdvė čia tampa išskirtinės svarbos kaligrafijos sudėtiniais komponentais, netgi kuriamos kompozicijos pamatu. Linijos kaligrafijoje ryškios, lengvos ir vos pastebimos, vingrios, lanksčios ir tiesios kaip strėlės – visų galimų teptuko ir rankos riešo judesių variacijų gausa yra beveik neribota. Būtent šiomis neįtikėtino kūrybinio lankstumo ir laisvės ypatybėmis paaiškinama linijos svarba kaligrafijoje.

Šis harmoningos formos, ritmo ir linijų sąveikos ieškojimas apie 2008 m. atvedė prie brandžiausių vėlyvojo tarpsnio kūrinių „Kaligrafinė kompozicija. 2009“, „Kaligrafinė kompozicija. 2015“ Minėtuose kaligrafijose preciziškai įkūnytos tobulos kompozicinės formos išsiskiria stilistiniu vientisumu; jos paremtos muzikaliu ritmingų linijų žaismu ir nepriekaištingu meniniu skoniu. Šiuose vėlyvuosiuose Gursko kaligrafijos kūriniuose, jau perpratus pamatinius Rytų Azijos kaligrafijos principus, smarkiai

išauga kūrybinio akto spontaniškumo, natūralumo ir improvizacijos svarba, išsivadavimas nuo įvairių dirbtinių menininkui primetamų išorinių taisyklių, normatyvinių nuostatų ir kanonų reikalavimų. Tokioje meninės kūrybos sampratoje kaip aukščiausia vertybė iškeliama artistiškos menininko asmenybės laisva kūrybinė galia, jos raiškos natūralumas, meistriškumas. Visavertis meninės kūrybos aktas čia neatsiejamas nuo spontaniško kūrybinių galių išlaisvinimo, improvizacijos, gebėjimo sutelkti savo kūrybines galias, išlavinta intucija pasinerti į kontempliuojamų reiškinių gelminę esmę.

Čia Gursko meninės kūrybos procesas tarsi pasidalija į dvi nelygias dalis: pirmoji (svarbiausia) dalis *siejasi su meditacija, sumanymo brendimu, energetinių impulsų kaupimu*, o antroji – *su jų spontanišku išsiliejimu ir vizijų realizavimu meniniais vaizdiniais*. Ši suvokiama kaip visiškai spontaniška, ji yra daugiau techninė, trumpalaikė. Todėl šioje spontaniškoje energetinėje meninės kūrybos koncepcijoje dėmesys sutelkiamas ne į idealių meno formų kūrimą, o į energetinio prado svarbos išryškinimą, kuris kaligrafijoje skleidžiasi pasitelkiant išlavinto rankos riešo ir teptuko smagialio meistriško valdymo galimybes. Geriausiose dailininko kaligrafijose svarbus vaidmuo tenka menininko sielos vidiniam sąskambiui su jį supančio pasaulio, gamtos reiškinių ritmais, kuriuos jis jautriai perteikia savo kūrinuose. Šis sąskambis išreiškiamas muzikaliomis ritminėmis paveikslų struktūromis, erdvių poetika, grafinių paveikslų linijų ritmu, emocionaliai aktyvių neužpildytų erdvių, pauzių, netikėtų asimetriškų sugretinimų potekste.

Gurskas, kaip ir didieji Rytų Azijos kaligrafijos meistrai, labai vertino neužpildytos paveikslo erdvės, t. y. „tuštumos“, grožį, nes ją laikė daug svarbesne nei užpildytos paveikslo erdvės. Iš čia kyla tarp kinų kaligrafų ir tapytojų paplitęs nepriekaištingą estetinį jų skonį atspindintis posakis: „Lengva surasti kūrinys vietą užpildymui, tačiau nepaprastai sunku surasti vietos tuščiai erdvei.“ Tuščia erdvė Gursko kaligrafijose vis dažniau aktyviai panaudojama dėl jos estetinio emocinio poveikio jėgos. Suvokdamas sugestyvias kaligrafijos meno galimybes ir jo poveikį asmenybės emociškai iškrovai bei santykių su pasauliu harmonizavimui, Gurskas pastarąjį dešimtmetį vis daugiau dėmesio skiria šiandien sparčiai užsienyje besiplėtojančiai kaligrafijos terapijai

Gurskas yra ne tik pirmasis Lietuvoje specialistas, nuosekliai ir sistemingai dirbantis šrifto ir kaligrafijos srityse, bet ir mokytojas, kryptingai per savo suformuotą dėstymo sistemą ruošiantis ir kitus šių dailės sričių specialistus. Jo posūkiui į kaligrafiją, kuris vainikuoja šio dailininko kūrybinį kelią ir reprezentuoja svarbiausius jo meninius laimėjimus, didžiausią poveikį turėjo ilgametis darbas su pedagogikos, grafikos, architektūros ir dizaino katedrų studentais kompozicijos srityje, tuomet susiformavęs išskirtinis dėmesys formos, linijos, ritmo ir erdvės santykių problemoms. Šis tikras savo srities specialistas, atsidavęs šiai jam dvasiškai artimiausiai kūrybinei raiškos sričiai, ne tik paliko ryškų pėdsaką lietuviškosios kaligrafijos istorijoje, bet ir pajėgė užkrestį šia savo aistra daugybę mokinių ir sekėjų.

Literatūra

Albertas Gurskas, *Kaligrafijos ir šrifto pagrindai*. Vilnius: VDA leidykla, 2010.

Albertas Gurskas, *Kūryba*. Vilnius: VDA leidykla, 2015.

Kaligrafas prof. Albertas Gurskas: JŪSŪ ŠVENTA PAREIGA – LAVINTI SAVO UNIKALUMĄ <<https://www.prettymuchagency.com/editorial/pokalbis-albertas-gurskas>> [žiūrėta 2018 06 03]

Neskelbtas prof. A. Gursko pokalbis su Inga Laužonyte „Kaligrafijos meno subtilybės“. Asmeninis archyvas.

Y. Escande et Ph. Sers, *Résonance intérieure. Dialogue sur l'expérience artistique et l'expérience spirituelle en Chine et en Occident*. Paris: Klincksieck, 2003.

E. B. Завадская, *Мудрое вдохновение: Ми Фу, 1052–1107*. Москва: Наука, 1983.

Nuorodos

¹ E. B. Завадская, *Мудрое вдохновение: Ми Фу, 1052–1107*. Москва: Наука, 1983, c. 32.

² Escande Y. et Sers Ph. *Résonance intérieure. Dialogue sur l'expérience artistique et l'expérience spirituelle en Chine et en Occident*. – Paris: Klincksieck, 2003, p. 4.

³ Albertas Gurskas, *Kūryba*. Vilnius: VDA leidykla, 2015, p. 33.

⁴ Ten pat, p. 32.

⁵ Kaligrafas prof. Albertas Gurskas: JŪSŪ ŠVENTA PAREIGA – LAVINTI SAVO UNIKALUMĄ, <<https://www.prettymuchagency.com/editorial/pokalbis-albertas-gurskas>> [žiūrėta 2018 06 03]

⁶ Ten pat.

⁷ Kaligrafas prof. Albertas Gurskas: JŪSŪ ŠVENTA PAREIGA – LAVINTI SAVO UNIKALUMĄ.

⁸ Neskelbtas prof. A. Gursko pokalbis su Inga Laužonyte „Kaligrafijos meno subtilybės“. Asmeninis archyvas.